

Czesław GRYKO

„Kultura to my”¹
Kronika prac Ogólnopolskiego Zespołu Filozofii Kultury
i Filozofii Polskiej XX wieku

„Культура это мы”
Хроника трудов Общепольской группы Философии Культуры
и Польской Философии Х Х века

“Culture Means Us”
Chronicle of the Activities of the Nation-wide Team
for Research in Philosophy of Culture and Polish 20th-Century Philosophy

W 1973 roku powołano w Lublinie Międzyuczelniany Instytut Filozofii i Socjologii integrując rozproszone placówki naukowo-dydaktyczne czterech wyższych uczelni. Został wówczas zatrudniony w Instytucie prof. dr hab. Andrzej Nowicki, który przedtem przez dziesięć lat był kierownikiem Katedry Historii Filozofii w Uniwersytecie Wrocławskim. Zmiana „lokalizacji przestrzennej” związana była z przesunięciem punktu ciężkości jego zainteresowań z historii filozofii na filozofię kultury, czego wyrazem była — ukończona w 1972 r. a opublikowana w 1974 r. — książka *Człowiek w świecie dzieł*.

A. Nowicki stworzył pierwszy w strukturze polskich państwowych uniwersytetów Zakład Filozofii Kultury i jednocześnie zaczął organizować szerszy interdyscyplinarny zespół badawczy o charakterze ogólnopolskim. 2 listopada 1973 r. odbyło się pierwsze zebranie organizacyjne Zespołu Filozofii Kultury. Właściwy „start” nastąpił jednak 26 stycznia 1974 r. Wówczas to zainaugurowano spotkanie uczestników prowadzonego na zlecenie Komitetu Nauk Filozoficznych PAN Ogólnopolskiego Konwersatorium poświęconego filozofii polskiej

¹ Tytuł został zaczerpnięty z przedmowy do książki *Cultura e rivoluzione*, która ukazała się w Rzymie w 1974 roku, gdzie jej autor, Mario Rossi w pierwszym akapicie wyjaśnia, że „la cultura siamo noi”, kultura to właśnie my, odbiorcy i twórcy kultury. Por. uwagi Andrzeja Nowickiego na temat tego sformułowania w recenzji z tej książki, „Studia Filozoficzne” 1975, 1, s. 168.

XX wieku oraz Ogólnopolskiego Zespołu Filozofii Kultury. Uczestniczyło w nim ok. 30 osób z Lublina, Wrocławia, Krakowa, Katowic, Zielonej Góry i Warszawy. Wśród nich byli m. in. doc. dr (obecnie prof. dr hab.) Jan Szmyd, kierujący w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie zespołem zajmującym się polską filozofią XX wieku, doc. dr (obecnie prof. dr hab.) Czesław Głombik z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, badający filozofię katolicką, dr (obecnie prof. dr hab.) Stanisław Jedynak z UMCS w Lublinie, badacz dziejów etyki polskiej.

W Projekcie Deklaracji Metodologicznej konstytuującej OZFK za czynniki integracji spotykających się osób uznano wspólne wkraczanie na określone obszary badawcze, stosowanie tych samych metod, określone formy współpracy. Zamierzano skoncentrować badania nad „kulturą socjalistyczną” (wizją tej kultury u myślicieli przeszłości, elementami tej kultury we współczesnej kulturze polskiej, jej przyszłością i stosunkiem do tradycji kulturalnej i współczesnej kultury burżuazyjnej), „polską kulturą narodową” i „kulturą świecką”. Za główne swoje zadanie Zespół przyjął zbudowanie teorii kultury świeckiej, a ściślej teorii polskiej świeckiej kultury socjalistycznej i wypracowanie zestawu narzędzi pojęciowych potrzebnych do uprawiania filozofii kultury oraz programowanie tworzenia polskiej świeckiej kultury socjalistycznej. Sformułowano też wyjściową, roboczą definicję kultury: „Kulturą jest pewien aktywny podmiot, czyli zbiór ludzi (twórców, organizatorów, odbiorców); zbiór określonych czynności tych ludzi (tworzenie, organizowanie, odbieranie); zbiór dzieł ludzkich, czyli wartościowych wytworów oraz czynniki integrujące wymienione zbiory w pewną całość”. Budując pojęcie i teorię kultury świeckiej, należy zwrócić szczególną uwagę na wszystkie cztery elementy definicji, ponieważ odrzucono definicje, które:

- 1) redukują kulturę do „przedmiotu” zapominając o podmiocie wytwarzającym i odbierającym określone przedmioty;
- 2) zapominają o dwóch podstawowych czynnościach ludzkich warunkujących istnienie kultury: eksterioryzacji i interioryzacji;
- 3) redukują kulturę do zachowań pomijając świat wytworów;
- 4) zapominają o czynnikach integrujących.

Prof. A. Nowicki projektując zadania Zespołu wykorzystał doświadczenia z 10-letniej działalności (1963–1973) Wrocławskiego Ośrodka Studiów nad Filozofią Włoskiego Odrodzenia. Podstawową formą pracy zespołowej były organizowane regularnie Sesje, początkowo co 2 miesiące, później rzadziej. Referaty i dyskusje zmierzały w dwu uzupełniających się kierunkach: 1) badanie dziejów filozoficznej refleksji nad kulturą, 2) udoskonalanie metodologii. Już na II spotkaniu (23 III 1974) w celu zwiększenia efektywności działalności Zespołu dokonano podziału na podzespoły działające w różnych ośrodkach naukowych kraju: w Krakowie (pod kierunkiem doc. dr J. Szmyda); w Katowicach (pod kierunkiem doc. dr Cz. Głombika); w Warszawie (pod kierunkiem doc. dr Henryka Swienko) i w Zielonej Górze. Wokół referatu mgr Krystyny Stawskiej-

-Skurjat z Wrocławia *Filozofia kultury Władysława Witwickiego (1878–1948)* rozwinęła się dyskusja o możliwości wykorzystania psychologii do badania kultury. III Sesja (25 V 1974) została zdominowana problematyką metodologiczną. Poddano analizie aparaturę pojęciową współczesnej polskiej socjologii kultury. Z prac, które ukazały się w latach 1971–1973 wybrano cztery książki (K. Żygulski: *Wstęp do zagadnień kultury*, Warszawa 1972, s. 380; A. Wallis: *Prognozowanie kultury*, Warszawa 1973, s. 154; A. Tyszką: *Uczestnictwo w kulturze. O różnorodności stylów życia*, Warszawa 1971, s. 379; A. Kłóskowska: *Spoleczne ramy kultury*, Warszawa 1971, s. 319) w celu zarejestrowania i klasyfikacji ważniejszych narzędzi pojęciowych i oceny ich przydatności dla dalszej pracy Zespołu. W podobny sposób zamierzano ocenić inne prace kulturologiczne zmierzając do ustalenia, które narzędzia mogą być przyjęte, które wymagają modyfikacji i jakich narzędzi brak, a więc wymagają wypracowania przez Zespół. A. Nowicki omawiając książkę K. Żygulskiego zwrócił uwagę na ścisły związek pomiędzy zestawem narzędzi pojęciowych a kwestionariuszem badań i postulował opracowanie w latach 1974–1975 dwóch szczegółowych kwestionariuszy:

— do badania tekstów stanowiących podstawę dla odtworzenia dziejów polskich filozoficznych rozważań nad kulturą (zwłaszcza takich, w których filozofia kultury istnieje w sposób ukryty),

— do badania modelu świeckiej kultury socjalistycznej (rozumianej nie jako aktualna rzeczywistość kulturalna, ale jako zadanie).

O naukowej prężności Zespołu świadczy fakt, że już wówczas gotów on był do wydania zbioru prac *Wybrane zagadnienia z polskiej filozofii kultury XX wieku*. Niestety, realizacja tego przedsięwzięcia stała się możliwa dopiero teraz.

Szczególne znaczenie dla członków Zespołu miały dyskusje nad książkami A. Nowickiego. Spełniały one w Zespole funkcję dzieł wzorcowych.

Na IV Sesji (22 VI 1974) A. Nowicki dokonał prezentacji świeżo wydanej książki *Człowiek w świecie dzieł*. Stanowiła ona przełom w twórczości naukowej jej autora, który z historyka filozofii przekształcił się w filozofa kultury, teoretyka. Książka koncentrowała się na pojęciu *homo in rebus*, czyli na problemie obecności człowieka w wytworzonych przedmiotach, a w szczególności na formach pośmiertnej obecności człowieka w kulturze. Metafizycznej opozycji „rzeczy” i „świata wewnętrznego” przeciwstawiała dialektyczną jedność świata ludzi i świata dzieł — człowiek „urzeczywistnia” się eksterioryzując się w dzieła, a dzieła „żyją” tylko wtedy, gdy są interioryzowane. Wysuwała ona szereg postulatów metodologicznych możliwych do wykorzystania w badaniach własnych członków Zespołu: „istotę” bytu konstytuuje i ujawnia jego funkcja; wyjaśniała „metodę centralnych kategorii”; opowiadała się za „pluralistyczną teorią osobowości”; zarysowała „ateistyczną perspektywę nieśmiertelności imienia”; formułowała myśl, że sens dzieła określany jest przez kontekst, a wielo-

znaczność dzieła wynika z jego jednoczesnej przynależności do wielu różnych kontekstów; rozwijała myśl o „aksjologicznej treści kultu wielkich ludzi”; wskazywała na „prawo recepcyjnej dyspersji, fragmentaryzacji, symplifikacji i deformacji dzieł”. Dyskusja w formie recenzji i omówień wkroczyła na łamy czasopism fachowych („Studia Filozoficzne”, „Człowiek i Światopogląd”, „Studia o Książce”) i popularnych tygodników („Argumenty”) pozwalając na spopularyzowanie idei Zespołu². Tym samym etap samookreślenia Zespół miał za sobą.

Organizatorami V Sesji (26 X 1974) odbytej w siedzibie Lubuskiego Towarzystwa Naukowego byli zielonogórscy uczestnicy: dr Antoni Klinger i dr Eugeniusz Szafranski, którzy przedstawili referaty będące tematami ich prac habilitacyjnych: *Pojęcie kultury świeckiej w polskiej publicystyce laickiej lat 1957–1973* i *Problematyka świeckiej kultury socjalistycznej w polskich postępowych organizacjach młodzieżowych w latach 1936–1939*. Oprócz nich referowali: prof. dr hab. A. Nowicki: *Istota sporów o pojęcie świeckiej kultury socjalistycznej*, doc. dr Łora Kim-Kustrzeba (Wrocław): *Radziecka filozofia kultury*, dr Wacław Krawczyk (Warszawa): *Filozofia kultury Kazimierza Czapińskiego*.

Fakt, że kultura to podmiot, czyli ludzie, implikuje jej świeckość. Mówiąc o kulturze świeckiej mamy na myśli świat ludzi i świat ich dzieł i ich głębokie zakorzenienie w społeczeństwie i historii w przeciwieństwie do koncepcji teologicznych podkreślających związek z tym, co „ponadczasowe”, „ponadspołeczne” i „nadprzyrodzone”. Taki był najogólniejszy wniosek wynikający z obrad. Uzupełnieniem programu Sesji była informacja mgr Ewy Stawowy o swojej pracy doktorskiej: *Problem kultu bohaterów u Stefana Czarnowskiego*. Główną trybuną Zespołu było istniejące od 1957 roku czasopismo „Euhemer — Przegląd Religioznawczy”, którego założycielem i redaktorem naczelnym był do 1981 r. A. Nowicki. Często więc uczestnicy Zespołu publikowali tam teksty, które następnie dyskutowano na obradach Zespołu.

Tak więc podstawą dyskusji nad rolą pojęć „negacji dialektycznej” i „roztapiania” w teorii kultury świeckiej (VI Sesja, 25 I 1975 r.) były artykuły A. Nowickiego: *Perspektywy rozwoju świeckiej kultury socjalistycznej w Polsce i związane z nimi zadania religioznawstwa* („Euhemer” 1974, 4) i *Lenin o ateizmie i ateistach* („Studia Religioznawcze” 1971, 4). Zauważył on lukę w dotychczasowych badaniach polegającą na tym, że bada się zarówno wypieranie religii z dziedzin świeckich, jak i przystosowanie się religii do kultury świeckiej, natomiast wciąż nie bada się, w jaki sposób kultura świecka może „wchłonąć” religię w celu jej całkowitego roztopienia, tak, aby nic nie uronić z wartości

² Por. szczególnie J. Szmyd: *O nowy kształt filozofii kultury*, „Studia Filozoficzne” 1974, 10, s. 113–117; M. Skrzypek: *Twórcy i ich dzieła*, „Człowiek i Światopogląd” 1975, 10, s. 172–175; K. Migoń: Rec. pracy: *Człowiek w świecie dzieł*, „Studia o Książce”, t. 6, 1976, s. 167–171; M. Nowaczyk: *Uwagi o marksistowskiej filozofii człowieka. Homo creator*, „Argumenty” z 14 VII 1974, 28, s. 3, 13; J. Szmyd: *Wprowadzenie do filozofii kultury*, „Argumenty” z 30 VI 1974, 26.

kulturalnych religii, ale żeby je przekształcić we „wspólne dobro kulturalne” całego społeczeństwa.

Drugi nurt zainteresowań uczestników VI Sesji stanowiła możliwość matematyzowania wiedzy o kulturze (kulturometria). Problemy kulturometrii (por. „Studia Religioznawcze” 1973, 8) na przykładzie zawartości hasła „kultura” w encyklopediach polskich lat 1918–1939, przedstawił dr Antoni Lenkiewicz (Wrocław). Uzupełnieniem tej tematyki był komunikat dr Antoniego Krawczyka (Lublin) dotyczący pojęcia „kultury” w encyklopediach anglosaskich. Ciekawy referat przedstawił mgr Stefan Symotiuk (Lublin) o filozofii kultury Jana Łempickiego (1910–1944).

Na VII Sesji (26 IV 1975) nieprzypadkowo znalazły się dwa referaty traktujące o filozofii kultury Odrodzenia — mgra Zdzisława Kality (Wrocław): *Filozofia kultury Giannozza Manettiego (1396–1459)* i mgra Józefa Dobrowolskiego (Łódź): *Giambattista Della Porta (1540–1615) i laicyzacja pojęcia „magii naturalnej”*. Filozofia Odrodzenia jest bliska członkom zespołu, bo eksponuje podmiotowy i świecki charakter kultury. Pozostały czas Sesji wypełniły prezentacje prac: doc. dra Bohdana Dziemidoka (Lublin) o polskiej estetyce okresu dwudziestolecia międzywojennego i dra S. Jedynaka o etyce polskiej w latach 1918–1939.

Druga część Sesji odbyła się 28 IV 1975 r. w Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, gdzie rozważano relacje zachodzące między materializmem historycznym, filozofią człowieka a filozofią kultury. A. Nowicki zaproponował namysł nad użytecznością pojęcia „deteologizacja” („Euhemer” 1975, 2).

VIII Sesja (14 VI 1975) miała uroczysty charakter w związku z rozdaniem dyplomów pierwszym absolwentom Roczego Podyplomowego Studium Religioznawczo-Filozoficznego. Zasadnicze referaty wygłosili: A. Nowicki — *Stanowisko współczesnej filozofii chrześcijańskiej wobec ateizmu marksistowskiego* i doc. dr J. Szmyd — *Jan Hempel o religii i religioznawstwie*.

IX Sesja (28 VI 1975) dotyczyła problematyki estetycznej. Prof. Aldo Trione, dyrektor Instytutu Filozofii Uniwersytetu w Lecce, zapoznał uczestników z własnymi pracami i poglądami estetycznymi. Przedstawił fenomenologiczną koncepcję „dzieła otwartego” i związek estetyki z życiem społecznym. Referat *Próba określenia problematyki badań nad muzyką od strony filozofii kultury* zaprezentował mgr Norbert Żmijewski (Warszawa). Autor poruszył w nim zagadnienia autonomicznego i egzogenicznego sensu muzyki, związku muzyki z kulturą epoki, życiem społecznym muzyki, immanencją i transcendencją w procesie twórczym. Mieczysław Wojtas zapoznał obecnych z kwestionariuszem, według którego bada formy obecności malarzy i malarstwa w literaturze polskiej dwudziestolecia międzywojennego. Zaprezentował on analizę utworu M. Jastruna: *Straż nocna* i K. Hłakowiczówny: *Madonna Sykstyńska*, by pokazać metodę swej pracy.

10 I 1976 (X Sesja) jest ważną datą w historii OZFKiFP. Wzrost liczby

członków Zespołu (w konwersatorium uczestniczyło ok. 30 osób, w tym 1 profesor, 3 docentów, 10 doktorów, 15 magistrów) przyczynił się do reorganizacji, polegającej na utworzeniu pięciu podzespołów: krakowskiego (pod kierunkiem doc. dra hab. J. Szmyda), wrocławskiego (pod kier. doc. dr Łory Kim-Kustrzeby), katowickiego (pod kier. doc. dra Cz. Głombika), zielonogórskiego (pod kier. dra A. Klingera) i lubelskiego (pod kier. prof. A. Nowickiego i dra S. Symotiuka) i powołaniu Rady Naukowej złożonej z wyżej wymienionych osób. W czasie Sesji przedyskutowano plan pracy na lata 1976–1985 w związku z projektem włączenia własnych badań do planu węzłowego i międzyresortowego. Wskazywano też na konieczność dalszych prac nad stworzeniem precyzyjnej aparatury pojęciowej. Dyskutowano nad głównymi twierdzeniami i narzędziami pojęciowymi zawartymi w pracy J. Kossaka: *Rozwój kultury w Polsce Ludowej*, Warszawa 1974, i A. Sicińskiego: *Dziś i jutro kultury polskiej*, Warszawa 1975, oraz nad tezami A. Nowickiego: *Wytwory kultury z punktu widzenia ich przekształcalności*, gdzie wyodrębnił on 16 rodzajów ich przekształceń³.

Podzespół katowicki, który miał być odpowiedzialny za dział polskiej filozofii katolickiej, zorganizował XI Sesję (13 III 1976) w Uniwersytecie Śląskim. Autorzy przedstawionych referatów (Cz. Głombik: *Problem akceptacji filozofii narodowej jako dziedzictwa kultury w poglądach A. Molickiego*; mgr Bogusław Szubert: *Ideowe przesłanki koncepcji historii filozofii polskiej w poglądach Maurycego Straszewskiego*; mgr Bronisław Czech: *Konstanty Michalski: historia filozofii – filozofia – kultura*) nawiązali do wypowiedzi A. Nowickiego, który dokonał analizy pojęcia interpretacji, pokazał źródła błędów popełnianych przy interpretowaniu i postawił przed Zespołem zadanie nie tylko interpretowania tekstów filozoficznych i dzieł sztuki, ale i budowania „teorii interpretacji”. Uczestnicy Zespołu wzięli aktywny udział w pierwszym w Polsce Ludowej Ogólnopolskim Zjeździe Filozoficznym (Lublin, 20–23 VI 1977). Spośród członków Zespołu referaty wygłosili: prof. dr hab. A. Nowicki: *Polska filozofia kultury XX wieku (1918–1939). Problemy – próby oceny – program badań*; doc. dr hab. J. Szmyd: *Badania polskie w dziedzinie historii filozoficznej krytyki religii (1945–1975)*; doc. dr hab. Cz. Głombik: *Katolicka reinterpretacja polskiej filozofii narodowej w warunkach popowstaniowych sporów o tradycję*; doc. dr hab. Henryk Pisarek (Uniwersytet Wrocławski): *Badania polskie nad filozofią radziecką (metodologia historii filozofii i filozofia kultury)*; dr A. Klinger: *Polskie badania marksistowskie nad filozofią włoskiego Odrodzenia*. Tezy tych referatów zaprezentowano na XII Sesji (22 V 1976 r.) w Zielonej Górze.

Zadania wynikające z udziału Zespołu w badaniach należących do problemu węzłowego 11.1 (Polska kultura narodowa), temat 1 (Teoria kultury) i do problemu międzyresortowego III.15 (Dzieje myśli filozoficznej i społecznej

³ Por. A. Nowicki: *Teksty filozoficzne z punktu widzenia ich przekształcalności*, „Studia Filozoficzne” 1975, 12, s. 77–90.

w Polsce), temat 1.4.1 (Polska filozofia kultury XX wieku) analizowano na XIII Sesji (12 VI 1976).

Cała praca Zespołu i kolejne Sesje zostały podporządkowane realizacji tych badań. Przewidywano na lata 1980–1982 wydanie dwóch prac zbiorowych podsumowujących pracę Zespołu w ramach obu problemów o łącznej objętości ok. 100 arkuszy pod roboczymi tytułami: 1) *Teoria kultury świeckiej*, 2) *Zarys dziejów polskiej filozofii kultury XX wieku* (lub: *Zarys dziejów filozofii polskiej okresu 1918–1939*) i podjęcie pracy nad filozofią polską lat 1945–1980, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki filozofii kultury. Szybko jednak, z powodów niezależnych od Zespołu, realizacja tego ambitnego planu się załamała. Nastawały lata „wchodzenia w kryzys” i ostrych cięć budżetowych. Jak zwykle zaczęto od obniżki funduszy na prowadzenie badań naukowych i wielu z rozpoczętych przedsięwzięć nie ukończono, a ukończone „zdobią” archiwa instytucji koordynujących badania.

Mimo to w czwarty rok swego istnienia Zespół wchodził z rozmachem. Dla uczczenia 500-lecia śmierci wolnomyślnego humanisty, od którego rozpoczynają się dzieje wolnej myśli w Polsce, Grzegorza z Sanoka (1406–1477) zorganizowano wspólnie z Polskim Towarzystwem Religioznawczym i Wojewódzkim Zarządem Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej w Lublinie, okolicznościową Sesję (XVII, w dn. 28–29 I 1977). Wygłoszono 11 referatów, i co ważniejsze, zostały one — wzbogacone o bibliografię opracowań i ważniejszych wzmianek o Grzegorzcu z Sanoka — wydane drukiem (Lublin 1979). Sesji towarzyszyła wystawa starych druków, opracowań i ikonografii Grzegorza z Sanoka oraz muzyka renesansowa z tabulatury Jana z Lublina. Będzie to odąd stały element kompozycyjny spotkań, przekształcających się powoli w sympozja filozoficzno-muzyczne.

XVIII Sesja (10–11 XII 1977) też miała rocznicowy charakter: XX-lecie zorganizowanego ruchu laickiego w Polsce Ludowej, 375 rocznica śmierci Sebastiana Klonowica i 100 rocznica urodzin Jana Hempla.

Na Sesji XIX (22–23 IV 1978) uczczono 160 rocznicę urodzin Karola Marksa (A. Nowicki: *Znaczenie „Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie” dla teorii kultury świeckiej*) i 100 rocznicę urodzin Władysława Witwickiego (prof. dr hab. J. Szmyd: *Wprowadzenie do psychologii religii Władysława Witwickiego*; dr Halina Moszczyńska (UJ, Kraków): *Eksperyment psychologiczny Witwickiego w badaniach nad wiarą religijną*; mgr Andrzej Latała (Kraków): *Teoria wiary religijnej Władysława Witwickiego*; dr K. Skurjat-Stawska: *Wkład Władysława Witwickiego w budowę teorii kultury świeckiej*; dr Ewa Borowiecka (UMCS): *Antropologia filozoficzna Władysława Witwickiego*; mgr Ryszard Jadczyk (UMK, Toruń): *Antyklerykalizm Witwickiego*; prof. dr hab. A. Nowicki: *Ateistyczna perspektywa nieśmiertelności w listach Władysława Witwickiego*).

23 IV 1978 był „dniem krakowskim”. Z referatami wystąpili członkowie podzespołu krakowskiego (J. Szmyd: *Problem kultury robotniczej w filozofii polskiej okresu 1918–1939*; mgr Henryk Nawara: *Koncepcja kultury i filozofii*

u Ignacego Myślickiego (1874–1935); mgr Eugenia Basara-Lipiec, mgr Antoni Komendera: *Trzy typologiczne pojęcia kultury ludowej*; mgr Elżbieta Padło: *Rola kultury w procesie kształtowania człowieka przyszłości*; mgr Roman Wawrykiewicz: *Polska kultura międzywojenna w pismach krytycznych Ignacego Fika (1904–1942)*; dr Roman Padoł: *Z problematyki religii i kultury w polskim modernizmie*. W pierwszym dniu Sesji wzięło udział 59 osób, w tym 3 profesorów, 3 docentów, 16 doktorów, 17 mag istrów, 20 studentów i innych osób. W drugim uczestniczyły 63 osoby.

W listopadzie (25 XI) 1978 r. Zespół wziął udział w obchodach 60 rocznicy odzyskania niepodległości organizując popularnonaukową sesję (XX) na temat: *Polska filozofia kultury 1918–1939*, gdzie m. in. A. Nowicki przedstawił pracę *Spory międzywojenne o kształt kultury polskiej*. W drugim dniu Sesji zajęto się referatami: *Elementy kultury świeckiej* (A. Nowicki), *Kultura polityczna jako element kultury świeckiej* (S. Symotiuł), *Kultura ludowa na przykładzie twórczości Jana Stanisława Bystronia* (dr Florian Donocik z UŚ w Katowicach).

Wyjątkowy charakter miała Sesja XXI (26 V 1979). Odbyła się ona w Warszawie, w Pałacu Kultury i Nauki i poświęcono ją 40-leciu pracy naukowej i 60-leciu urodzin Profesora dr hab. Andrzeja Nowickiego — kierownika Zespołu, a jednocześnie prezesa Polskiego Towarzystwa Religioznawczego i redaktora naczelnego „Euhemera — Przeglądu Religioznawczego”, autora przeszło 800 publikacji oraz promotora 20 prac doktorskich i 65 magisterskich. 17 autorów przedstawiło sylwetkę i twórczość Profesora, a całość materiałów wydrukował „Euhemer” (1979, 4, s. 160).

Na Sesji XXII (27 X 1979 r.) wrócono do podstawowej problematyki teoretycznej. W referacie *Wybrane problemy teorii kultury świeckiej* A. Nowicki sformułował, co należy rozumieć przez „świecką kulturę socjalistyczną”. Takie miano może nosić tylko taka kultura, w której występują trzy następujące cechy:

- 1) brak społecznych barier uczestnictwa w kulturze,
- 2) humanistyczne, demokratyczne, racjonalistyczne, internacjonalistyczne treści w świadomości społecznej i w wytwarzanych dziełach,
- 3) brak podziału społeczeństwa na „podmiot” (czyli „inżynierów dusz ludzkich”) i „masę”, będącą biernym przedmiotem oddziaływań kulturalnych; przekształcanie się całego społeczeństwa w „podmiot polityczny”, podmiot kultury, podmiot historii, podmiot autokreacji

Z określeń tych wynika, że „świecka kultura socjalistyczna” to wciąż jeszcze zadanie do zrealizowania.

W związku z przekazaniem do Wydawnictwa Lubelskiego książki *Nauczyciele* (Lublin 1981) A. Nowicki przedstawił *Tezy o zasadach świeckiego wychowania*. Kontynuacją problematyki elementów kultury były wystąpienia N. Żmijewskiego o kulturze muzycznej i mgr Gerarda Głuchowskiego (UMCS) o kulturze logicznej i kulturze filozoficznej.

Kolejna (XXIII) dwudniowa (14–15 VI 1980) Sesja połączona została

z zakończeniem rocznego Podyplomowego Studium Filozoficzno-Religioznawczego. Wiodącym tematem 19 wystąpień był *Czas w kulturze świeckiej*⁴. Większość referatów opublikowano w książce *Czas w kulturze* (Lublin 1983, s. 115).

Sesję XXIV zorganizowano 15 XI 1980 r. na temat *Kultura świecka a demokracja socjalistyczna*. Jej głównym punktem programowym była dyskusja nad książką prof. dr hab. Stanisława Ehrlicha (Warszawa) *Oblicza pluralizmów* (Warszawa 1980) z udziałem autora. Była to ostatnia Sesja przed trwającą dwa i pół roku przerwą. Załamały się ostatecznie badania w ramach ogólnopolskich problemów badawczych. Nie udało się wydać pracy zbiorowej o kulturze świeckiej (z materiałów opracowanych przez Zespół w latach 1976–1980 liczących ok. 2000 stron).

Spotkanie XXV odbyło się 11 VI 1983 z okazji 100 rocznicy śmierci Karola Marksa (1818–1883). Program zawierał: referat A. Nowickiego: *Myśl Marksa o przekształcaniu świata i jej znaczenie dla religioznawstwa*; ogólną dyskusję o inkontrologii w związku z publikacją trzeciego tomu prac zbiorowych Zespołu; dyskusję nad książkami doc. dr hab. Cz. Głombika: *Metafizyka kultury* (Warszawa 1983), *Martin Grabmann i polska filozofia katolicka* (Katowice 1983). Nowym współorganizatorem kolejnych Sesji zostaje obok ZW TKKŚ również Międzywojewódzki Ośrodek Doskonalenia Kadr Laickich w Lublinie. Pomieszczeń użycza Klub Międzynarodowej Prasy i Książki w Lublinie przy ulicy Grażyny. W płaszczyźnie merytorycznej dominującą rolę w Zespole zaczyna odgrywać jedenastoosobowy Zakład Filozofii Kultury UMCS.

XXVI Sesja (24 VI 1983) odbyła się w Chełmie i została zorganizowana przez pracowników Zakładu pod hasłem 100 rocznicy śmierci K. Marksa.

Sylwetkę, dorobek i znaczenie „Orła ateistów polskich” — Kazimierza Łyszczyńskiego (1634–1689) w 350-lecie jego urodzin zaprezentowano na XXVII Sesji (3 III 1984). Obrady wzbogacone zostały, co stanie się nieodłącznym elementem każdej następnej Sesji, montażem literacko-muzycznym. Co prawda było to robione i wcześniej, ale tym razem „muzyka filozoficzna” po raz pierwszy została wykonana „na żywo”. Beata Tęcza wykonała kompozycję *Śnieg* będącą rezultatem spotkania kompozytorki z filozofią Vaniniego zapowiadając tym samym temat kolejnej Sesji: 400 rocznica urodzin Vaniniego. W dniach 6–7 VI 1984 r. na XXVIII i XXIX Sesji OZFK i FP (Zamość, Lublin) spotkali się dwaj wybitni znawcy Vaniniego: prof. Giovanni Papuli z Uniwersytetu w Lecce i prof. A. Nowicki, aby skonfrontować wiedzę o filozofie z Taurisano. „Owoce” spotkania była rocznicowa publikacja *W 400-lecie urodzin Vaniniego* (Lublin 1985).

Bohaterem XXX Sesji (1 XII 1984) był Giordano Bruno. O jego filozofii muzyki mówił prof. A. Nowicki. Autoprezentacji swoich prac habilitacyjnych

⁴ Por. obszernie omówienie Cz. Gryko: *Czas wymiarem naszego istnienia*, „Człowiek i Światopogląd” 1980, 10 (183), s. 159–164.

dokonał: doc. dr Stefan Folaron z WSP w Częstochowie — *Filozofia Taurellusa (1547–1606)* i S. Symotiuk — *Negacja a krytyka*, zaś mgr Krzysztof Wieczorek (UŚ w Katowicach) porównał inkontrologię z katolicką (agatologiczną) filozofią spotkania, będącymi przedmiotem jego rozprawy doktorskiej.

W dniu 16 III 1985, po raz pierwszy w Polsce, zorganizowano Sympozjum filozoficzno-muzyczne poświęcone twórczości Ernsta Blocha (1885–1977) połączone z analizą najnowszych kierunków współczesnej teologii, szczególnie teologii wyzwolenia. Prof. A. Nowicki przedstawił filozofię muzyki E. Blocha i „Heptaplusa”, czyli lektyczny portret jego filozofii. Mgr Anna Czajka (Warszawa), która miała okazję zaznajomić się z archiwum Blocha w Tybindze, próbowała dociec teoretyczno-praktycznych podstaw jego filozofii nadziei. Referat *Pojęcie materii w filozofii Ernsta Blocha – Bloch o „ateizmie w chrześcijaństwie” i „teologii rewolucji”* wygłosił dr Józef Kosian (Wrocław). Filozoficzne źródła i społeczne implikacje teologii wyzwolenia były analizowane przez dr Zbigniewa Stachowskiego (WAP Warszawa).

O Stanisławie Brzozowskim (1878–1911) i Władysławie Witwickim mówiono na Sesji XXXII (15 VI 1985 r.)⁵.

Merytoryczna zawartość piątego tomu prac zbiorowych (poza trzema już wspomnianymi, czwarta praca zbiorowa nosiła tytuł *Filozofia przestrzeni*, Lublin 1985, s. 158) pod tytułem *Filozofia kultury* zaprzętała uwagę uczestników XXXIII Sesji (19 IV 1986).

Na ostatniej XXXIV Sesji (7 VI 1986) goszczono włoskiego kompozytora, muzykologa i filozofa kultury prof. Borisa Porenę z Konserwatorium św. Cecylii w Rzymie, który mówił o znaczeniu „nowej dydaktyki muzyki” dla filozofii kultury i o doświadczeniach Ośrodka Badań i Metakulturalnego Eksperymentowania w Sabinie. Inkontrologicznej interpretacji twórczości Mozarta dokonał prof. A. Nowicki. Ateistyczną filozofię kultury Antoniego Bolesława Dobrowolskiego (1872–1954) przedstawiła dr Eulalia Michnowska (Akademia Nauk Społecznych w Warszawie).

Obchody trzydziestolecia odrodzonego ruchu laickiego w Polsce Ludowej zainaugurowano na Sesji XXXV (24 stycznia 1987 r.). Dyskutowano nad książką A. Nowickiego: *Zarys dziejów krytyki religii. Starożytność* (Warszawa 1986, s. 367) i nad podręcznikiem religioznawstwa („Euhemer” 1986, 3–4, s. 447).

Spór o religioznawstwo w szkole średniej i próbę zdyskredytowania nowego przedmiotu przez prasę katolicką przedstawił dr Czesław Gryko (UMCS Lublin).

Świeckim tradycjom epoki oświecenia poświęcono Sesję XXXVI (16 V 1987). „Filozofia spotkania i filozofia dialogu” to hasło Sesji XXXVII (5 III 1988). Charakter międzynarodowy z udziałem gości zagranicznych miała Sesja XXXVIII (19 XI 1988) poświęcona uczczeniu Kazimierza Łyszczyńskiego w 300 lat od jego śmierci.

⁵ Por. sprawozdanie z Sesji: Cz. Gryko: *Myśliciele polscy – rocznik 1878*, „Studia Filozoficzne” 1986, 5, s. 194–196.

HABILITACJE I DOKTORATY

Badania prowadzone przez członków Zespołu powiązane były z pisanymi przez nich pracami habilitacyjnymi i doktorskimi. Koncepcje tych prac omawiano na posiedzeniach sesyjnych. W okresie istnienia Zespołu kilku jego uczestników, mianowicie: Antoni Klinger (*Problematyka świeckiej kultury socjalistycznej w Polsce Ludowej w latach 1957–1973*, Zielona Góra 1976), Stanisław Jedynak (*Etyka polska w latach 1863–1918*, Warszawa 1977), Eugeniusz Szafranowski (*Treści i formy kultury świeckiej polskich postępowych organizacji młodzieżowych (1936–1948)*, Zielona Góra 1978), Henryk Borowski (*Kantowska filozofia religii*, Lublin 1982), Czesław Głombik (*Metafizyka kultury. Grabmann – Maritain – neoscholastyka polska*, Warszawa 1982; *Martin Grabmann i polska filozofia katolicka*, Katowice 1983), Roman Padoł (*Człowiek i świat człowieka. Antynomie i wartości filozofii Edwarda Abramowskiego*, Kraków 1983), Piotr Szydłowski (*Kryzys kultury w polskiej myśli katolickiej 1918–1939*, Warszawa-Kraków 1984) habilitowali się, Eulalia Sajdak-Michnowska (*Przesłanki dialogu z marksistami w polskiej refleksji katolickiej*, Warszawa 1987), Stefan Symotiuk (*Pojmowanie krytycyzmu i modele krytyki w polskich sporach filozoficznych XX wieku*, Lublin 1987). Doktoryzowali się: Piotr Szydłowski (*Poglądy filozoficzne Szymona Starowolskiego*), Krystyna Skurjat-Stawska (*Historia filozofii w pracach Władysława Witwickiego*), Jerzy Jarco (*Filozofia kultury Tadeusza Boya-Żeleńskiego*), Joanna Laskowska-Stasiuk (*Praca a wszechstronny rozwój osobowości w filozofii radzieckiej lat 1961–1975*), Władysław Rykfa (*Filozofia kultury niemieckiego romantyzmu – młody Schelling, Schleiermacher, Fr. Schlegel*), Zdzisław Kalita (*Filozofia kultury Giannozza Manettiego*), Gerard Głuchowski (*Filozofia kultury Jana Władysława Dawida*), Ewa Stawowy-Mucha (*Filozofia kultury Stefana Czarnowskiego*), Bogumiła Truchlińska (*Filozofia kultury Bogdana Suchodolskiego*), Czesław Gryko (*Socjologiczna teoria kultury Józefa Chałasińskiego*), Józef Dobrowolski (*O pojęciu „magii naturalnej” u Giambattisty Della Porty*), Maria M. Rudiuk (*Filozofia kultury Tadeusza Kotarbińskiego*), Ryszard Setnik (*Filozofia kultury Andrzeja Stawara*), Zofia Majewska (*Filozofia kultury Romana Ingardena*). Wymieniłem tylko te osoby, które doktoryzowały się u prof. A. Nowickiego. Ukończone są już prace Anny Kossowskiej (*Filozofia kultury Ludwiga Feuerbacha*) i Ireneusza Bobera (*Filozofia kultury Izydory Dąmbskiej*).

WSPÓŁPRACA Z OŚRODKAMI ZAGRANICZNYMI

Z racji osobistych powiązań prof. A. Nowickiego z Włochami (członek rzeczywisty zagraniczny Akademii Nauk Moralnych i Politycznych w Neapolu, członek zagraniczny rady naukowej „Centro Studi Vaniniani”, honorowy obywatel miast Taurisano i Nola) Zespół łączy ściśle kontakty z włoskimi

uczonymi. Szczególnie owocna współpraca została nawiązana z uniwersytetem w Lecce. Podejmuje się wspólne badania (studia nad Vaninim) i organizuje wspólne sympozja.

Odwiedziło nas wielu gości zagranicznych, m. in. prof. Aldo Trione (1975), prof. Giovanni Papuli (1976 i 1984), dr Giuseppe Dell'Anna (1976), prof. Clara Gallini (1976), prof. Antonio Verri (1978 i 1984), prof. Boris Porena (1986), prof. Jekaterina S. Prokoszina i Wiaczesław F. Szalkiewicz z Mińska oraz prof. Eugenius Wasilewskis z Wilna (1988)

Napisanie tego sprawozdania stało się możliwe dzięki starannie prowadzonej dokumentacji prac Zespołu. Drukowane zaproszenia i Księga Pamiątkowa (w 6 tomach) stanowią źródłową podstawę opracowania obok sprawozdań z sympozjów drukowanych w „Studiach Filozoficznych”, „Ruchu Filozoficznym”, „Euhemerze”, w miesięczniku „Człowiek i Światopogląd”, w „Argumentach”, w „Tak i Nie” i w prasie codziennej.

SUMMARY

The Nation-wide Team for Research in Philosophy of Culture and Polish 20th-Century Philosophy, founded and headed by Prof. Andrzej Nowicki, Ph.D., has been active since November, 1973. The Team groups some thirty scholars, including three full professors. Their studies concentrate on the problems of “socialist culture”, “Polish national culture”, and “secular culture”. The principal aim of their work is the construction of a theory of secular culture or, speaking more precisely, a theory of Polish secular, socialist culture and the development of a set of conceptual tools necessary for practising philosophy of culture as well as programming the creation of Polish secular, socialist culture. The main activities of the Team assume the form of regularly organized sessions (so far 38 Sessions have been held). The results of the Team's work include books and articles in journals (especially in “Euhemer”, “Studia Filozoficzne”). The collective publications of the Team, of which six volumes have so far been published, are also important achievements. The Team maintains close contacts with foreign centres, especially with academic institutions in Italy.

РЕЗЮМЕ

Общепольская Группа Философии Культуры и Польской Философии XX века, организованная и возглавляемая проф. др Анджеем Новицким, работает с ноября 1973 года. Коллектив объединяет около 30 научных работников, среди них трех профессоров. Исследовательские работы Группы сосредоточены на вопросах „социалистической культуры”, „польской национальной культуры” и „светской культуры”. Своей основной задачей Группа ставит создание теории светской культуры, а точнее польской светской социалистической культуры и выработку методов исследования необходимых для того, чтобы заниматься как философией культуры так и планированием создания польской светской социалистической культуры. Основная форма работы Группы — регулярно организованы Сессии (до настоящего времени состоялось XXXVIII Сессии). Результатом работ Группы являются книги, статьи и журналы (особенно „Euhemer” и „Studia Filozoficzne”). Заслуживают тоже внимания собранные труды работников Группы которых вышло до сих пор шесть томов. Группа сотрудничает с Заграницей, особенно с научными центрами Италии.

Druk: Sekcja Metej Poligrafii IUNG Putawy
Zam. 66/F/90 nakł. 500 + 25 egz. B - 5

⁶ Por. sprawozdanie z Sesji: Cz. Gryko: *Filozofia spotkania i filozofia dialogu. Sympozjum filozoficzno-muzyczne*, „Studia Filozoficzne” 1989, 3, s. 183–186.

1. H. Ogryzko-Wiewiórowski: Zastosowanie analizy treści w badaniach socjologicznych
The Application of Content Analysis in Sociological Studies
2. Z. Welcz: Społeczeństwo i dewiacja w funkcjonalizmie i symbolicznym interakcjonizmie
Society and Deviation in Functionalism and Symbolic Interactionism
3. W. Mirowski: Sąsiedztwo miejskie jako idea w działaniach reformatorskich i pojęcie socjologiczne
Urban Neighbourhood as an Idea in Reformatational Activities and as a Sociological Concept
4. J. Styk: Dyfuzja innowacji a proces modernizacji wiejskich społeczności lokalnych
The Diffusion of Innovations and the Process of Modernizing Local Rural Communities
5. I. Machaj: Z zagadnień integracji kulturowej społeczności lokalnej uprzemysławianej
On Some Problems of Cultural Integration of a Local Community under Industrialization
6. S. Stachnik-Czajkowska: Procesy integracji organizacyjnej w zakładzie pracy
Process of Organizational Integration in a Working Place
7. W. Piątkowski: Lecznictwo niemedyczne. Próba spojrzenia socjologicznego
Non-medical Healing. An Attempt at a Sociological View
8. M. Wiewiórowska: Sytuacje i działania pielęgnacyjne wobec człowieka chorego
The Activity of Nursing the Sick
9. M. Chodkowska: Role rodzinne kobiet wiejskich w rodzinach obciążonych alkoholizmem
Family Roles of Rural Women in Families Burdened with Dipsomania and Alcoholism
10. St. Kosiński: Rosyjska medycyna ziemiska i jej polska akomodacja
Russian Rural County Medicine and Its Polish Accomodation

Biblioteka Uniwersytetu
MARIJ CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

16081 10

CZASOPISMA

1985

Adresse:

UNIWERSYTET MARIJ CURIE-SKŁODOWSKIEJ
BIURO WYDAWNICTW

Plac Marii

Curie-Skłodowskiej 5

20-031 LUBLIN

POLOGNE

Cena zł 9000,-